

UTJECAJ OSUĐIVANOSTI, SPOLA I DRUGIH KARAKTERISTIKA NA STAVOVE O UVAŽAVANJU NACIONALNIH I VJERSKIH RAZLIČITOSTI TE ODNOSU MEĐU SPOLOVIMA

Martina Horvat

SAŽETAK

Radom se ispituje važnost nacionalne i vjerske tolerancije te ravnopravnog odnosa među spolovima kako u svakodnevnom životu, tako i u tretmanu zatvorenika/ica u kaznionicama. U tu svrhu provedeno je istraživanje stavova prema nacionalnim i vjerskim različitostima te odnosu među spolovima na 114 osoba. Uzorkom su obuhvaćeni osuđenici/ice iz kaznionica Požega i Turopolje te studentice različitih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Nakon napravljene faktorske analize provjerene su razlike u stavovima s obzirom na spol, osuđivanost i mjesto prebivališta osuđenika/ica na 5 dobivenih faktora..

Svrha rada je potaknuti promišljanje o mogućnostima implementacije općih vrijednosti i zakona koji se bave područjem uvažavanja različitosti u tretman osuđenika/ica kojile izvršavaju kaznu zatvora u hrvatskim kaznionicama i utvrditi pozitivne vrijednosti tako usmjerenog tretmana.

Ključne riječi: stavovi zatvorenika/ica, uvažavanje nacionalnih i vjerskih različitosti, odnos među spolovima

1. UVOD

U svijetu danas postoje mnogi tretmansi pristupi zatvorenica/ama. Većina njih je bazirana na bihevioralnim modelima. Neki moderniji humanistički pristupi uzimaju u obzir i percepciju te načine doživljavanja ljudi. Takvi su npr. Kognitivno- bihevioralni pristup i Teorija životnog stila (Walters, 1990) kojima se nastoji počinitelje/ice kaznenih djela i ovisnike/ice potaknuti na identificiranje vlastitih iskrikljenih uvjerenja koja im služe kao opravdanje za počinjenje kaznenih djela te razviti nove načine interpretacije situacija i reakcije na te situacije. Postoje i feministički pristupi tretmanu nasilnih muškaraca kojima se nastoji da ti muškarci steknu uvid u vlastita

uvjerenja i stavove koji opravdavaju korištenje nasilja kao načina održavanja dominacije nad partnericom. Sve se više uviđa da osim manifestiranog ponašanja postoji cijeli niz kognitivnih i emocionalnih procesa koji opravdavaju i uzrokuju to ponašanje. Prema Teoriji izbora, autora W. Glassera (2000), cjelovito ljudsko ponašanje čine 4 komponente: mišljenje, emocije, fiziološke reakcije i manifestirana aktivnost. Prema toj teoriji svaka situacija izaziva u osobi misaone, emocionalne, pa čak i fiziološke reakcije.

Ovisno vrijednostima, stavovima i uvjerenjima osoba će interpretirati tu situaciju i u odnosu na tu svoju interpretaciju i reagirati.

STAV je stečena, relativno trajna i stabilna,

organizacija pozitivnih ili negativnih emocija, vrednovanja ili reagiranja prema nekom objektu (Petz, 1992). Objekti mogu biti iz psihološkog prostora npr. ideje ili iz sociološkog prostora npr. pojedinci/ke, grupe, situacije. Stavovi se formiraju procesom socijalizacije i stječu na osnovi iskustva, bilo neposrednog ili iz interakcije sa socijalnom okolinom. Složenu psihološku strukturu stava je teško mijenjati, a sačinjena je od: kognitivne komponente (saznanja u obliku percepcije, ali i donošenja sudova; uvjerenja), emocionalnu komponentu (osjećaji) i konativnu ili akcionu komponentu (spremnost na reakciju i ponašanje). Karakteristike objekta se mogu ocjenjivati kao pozitivne ili negativne, privlačne ili odbojne. Kod stava je bitan i stupanj ekstremnosti (Petz, 1992).

NORME (lat. mjerila, pravila) su naputci ili vodič za ponašanje u pojedinim situacijama koje su kulturološki određene (Haralambos, Holborn, 2002).

VRIJEDNOSTI su skup općih uvjerenja, mišljenja i stavova o tome što je dobro, poželjno ili ispravno (Petz, 1992). Formiraju se kroz proces socijalizacije. Svaki pojedinac/ka ima svoj vlastiti sustav vrijednosti, ali postoje i socijalne vrijednosti koje dominiraju u nekoj zajednici. Norme se mogu shvatiti i kao odraz dominantnih vrijednosti u nekom društvu te se zbog tih vrijednosti od pripadnik/ica društva zahtjeva neko ponašanje u skladu s tim vrijednostima (Haralambos, Holborn, 2002).

Svi članovi/-ce društva zauzimaju neku poziciju u društvu. Ta se pozicija naziva **STATUSOM** (Haralambos, Holborn, 2002). Statusi su kulturno definirani, iako se neki od njih mogu temeljiti na biološkim karakteristikama poput spola ili rase. Neki status pripisuje okolina pojedincu/ki pa se on u skladu s tim naziva pripisanim statusom i teško ga je promijeniti. Stečeni status je onaj koji se postiže vlastitom aktivnošću ili izborom. Osoba se, s obzirom na svoj status, susreće sa nizom očekivanja o tome kakvo se ponašanje očekuje od nje (Haralambos, Holborn, 2002). Ta skupina normi o očekivanom ponašanju od neke osobe, se naziva **ULOGA**.

Postavlja se pitanje kako promijeniti isključivo ponašanje neke osobe, možemo za primjer uzeti osobu koja je sudjelovala u ratnim zbivanjima u Republici Hrvatskoj devedesetih pa sad pokazuje otvorenu mržnju i nasilna je prema susjedima srpske nacionalnosti, ako iza tog nasilnog čina stoji

čitav niz psiholoških procesa koji ga opravdavaju. Sigurno je neophodno podučavati, posebno djecu i mlade, ali i odrasle ljude društvenim vrijednostima ako želimo da se ona poštuju. Živimo u razdoblju brzih promjena koje zakonodavstvo države jedva uspijeva pratiti, a vrijednosti i stavovi ljudi ostaje na razini dostignutoj ranom socijalizacijom i opterećeni brojnim predrasudama.

PREDRASUDA je stav ili mišljenje o nekim idejama, ljudima ili grupama ljudi. Nije utemeljena na iskustvu i subjektivna je. Može biti pozitivna ili negativna, iako se češće javlja kao negativna. Predrasuđivanje je rasuđivanje bez znanja. U Rječniku rasnih i etničkih odnosa (Cashmore, 1984., prema Haralambos, Holborne; 2002) predrasude se definiraju kao " naučena uvjerenja i vrijednosti koje pojedinca/ku ili skupinu pojedinaca/ki vode do sklonosti ili nesklonosti pripadnicima određenih skupina". Predrasude se odnose na stavove i vrijednosti te ne moraju prijeći u djelovanje.

Predrasude imaju svoju "pozitivnu" funkciju. Pomažu ljudima da si jednostavnije organiziraju iskustva i znanja te da integriraju nova u već postojeće "kalupe". Problem nastaje kada ljudi zbog već izgrađene slike o svijetu, ne prihvaćaju nova znanja, ideje, odnose ili ljude. To može dovesti do negativnih stavova, misli, emocija ili ponašanja prema onome što je različito i nepoznato.

Uvažavanje različitosti i jednakost svih u pravima je koncept koji još nije stvarno zaživio u svijesti ljudi. Stoga, ako želimo da ga ljudi usvoje i počnu živjeti, nužno je da im ga barem ponudimo, prezentiramo kao mogućnost. Treba imati na umu da je upravo populacija osuđenika/ica i počinitelja/ica kaznenih djela često ta koja se nije imala prilike susresti s ovim konceptom niti ga usvojiti kao vrijednost i vlastito iskustvo. Pitanje koje ostaje otvoreno je problem etičnosti kod zastupanja određenih vrijednosti pojedincima i pojedinkama koje to mogu doživjeti kao oblik nametanja i prisile. Pitanje slobode pojedine osobe u odnosu na stupanj kontrole koje društvo provodi i koje ima pravo provoditi ostaje otvoreno do danas. Međutim, činjenica je da svako društvo različitim represivnim, socijalizacijskim i reklamnim utjecajima nameće neke vrijednosti pa bi bilo licemjerno tvrditi da bi ovakvi oblici edukacije bili veća prisila od one koja već postoji. Bitan i zakonom propisan faktor u tretmanu je upravo dobrovoljnost osuđene osobe da sudjeluje u programima, stoga ne postoji razlog zašto takvi tretmanski programi ne bi bili

barem ponuđeni. Najvažnije je tijekom samog provođenja poštovati prava i potrebe osuđene osobe.

1.1. Usmjerenost kaznionica i kaznenih zavoda Republike Hrvatske na tretman prema uvažavanju nacionalnih i vjerskih različitosti te poticanje ravnopravnog odnosa među spolovima

Prema Zakonu o izvršavanju kazne zatvora (<http://poslovniforum.hr/zakoni/2986.asp>) "Glavna svrha izvršavanja kazne zatvora jest, uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora (u daljnjem tekstu: zatvorenik), njegovo osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima".

Da bismo ostvarili dio svrhe izdržavanja kazne zatvora koji se odnosi na uspješnu reintegraciju u društvo potrebno je podučiti zatvorenike/ice vrijednostima koje su zaštićene zakonima Republike Hrvatske.

Vrijednost zaštićena Ustavom i drugim zakonima RH je i ona o jednakosti svih pred zakonom i zabrana diskriminacije na temelju boje kože, spola, jezika, vjere, društvenog položaja ili drugih osobina. Nažalost, ova vrijednost često nije implementirana u pravilnike i način funkcioniranja samih kaznionica.

U kaznionici u Lepoglavi se jasno može vidjeti podjela zatvorenika na nacionalnoj osnovi te netrpeljivost zatvorenika iz opće skupine prema zatvorenicima osuđenim za ratne zločine. S obzirom na uvažavanje vjerskih različitosti i osiguranja uvjeta za vjerske manjine, zanimljivo je postojanje kapelica sa isključivo katoličkim simbolima i redovito služenje isključivo katoličkih misa u većini kaznionica. Kršenje prava osoba homoseksualne orijentacije vidljivo je kroz propise o dozvoljenim bračnim, ali i izvanbračnim posjetima, isključivo za osobe heteroseksualne orijentacije.

Na stručnim djelatnicima ustanova ostaje da procijene koliko se truda ulaže u osiguravanje uvjeta za osiguranje zadovoljenja potreba pripadnicima/ama manjinskih skupina koje se razlikuju od potreba većine.

Ulaganje u poticanje ravnopravnog odnosa među spolovima vidljivo je kroz neke aspekte kao što su zaposlenje i usmjerenost na brigu o djeci. Industrije razvijene unutar pojedinih kaznionica u velikoj mjeri podržavaju stereotipe vezane za spol-

nu podjelu poslova. Tako će zatvorenicima biti omogućeno bavljenje industrijom metala i obrade drveta, tradicionalna muška područja rada, dok će zatvorenicama biti omogućeno bavljenje tekstilnom industrijom, tradicionalno ženskim područjem rada. Primjer za to su pogoni za izradu namještaja u muškoj kaznionici Lepoglava i onaj za izradu radijatora u kaznionici Lipovica, za razliku od tekstilne industrije kojom se bavi Požega. Postoje određeni pokazatelji kako se industrija koja ne odgovara spolnim stereotipima o podjeli rada nastoji kontrolirati i ograničiti. To možemo vidjeti na primjeru Lepoglave, koja ima krojačku sekciju u kojoj rade zatvorenici, ali se tamo zaposlene zatvorenike sputava u proširivanju proizvodnje. Dozvoljeno im je krojenje isključivo zatvoreničke odjeće, iako postoji kapacitet i zainteresiranost za šire obavljanje krojačkog rada (anonimni usmeni izvor; obavljanje studentske prakse 2003.). Vezano uz spolne stereotipe o odgoju djece, diskriminatorno je i zakonsko rješenje kojim se isključivo majkama dozvoljava briga o djeci unutar kaznenih ustanova do navršene 3. godine života.

Dakle, primjer raskoraka između vrijednosti koje su proklamirane, ustavom i zakonima, s jedne strane, te društvenih normi, tradicije i načina života s druge strane možemo vidjeti i u kaznionicama Republike Hrvatske.

2. CILJEVI I SVRHA RADA

Svrha rada je osvijestiti potrebu za edukacijom o vrijednostima uvažavanja različitosti s osuđenima/icama obuhvaćenim zatvorskim tretmanom. Kada govorimo o uvažavanju različitosti, s obzirom na karakteristike kulturnog podneblja u kojem živimo, najvažnije je poticati uvažavanje vjerskih i nacionalnih različitosti te stavove o ravnopravnosti spolova i protivljenje spolnoj diskriminaciji.

Cilj istraživanja bio je utvrditi stavove o uvažavanju vjerskih i nacionalnih različitosti te odnos među spolovima.

S obzirom na svrhu i ciljeve rada, ispitani su stavovi osuđenika/ica o uvažavanju vjerskih i nacionalnih različitosti te odnosu među spolovima. Osim stavova osuđenika/ica, ispitani su i stavovi studenata/ica Sveučilišta u Zagrebu kako bi se istraživanjem probalo odgovoriti na pitanje o povezanosti nekih osobnih karakteristika i ponašanja sa stavovima o uvažavanju različitosti. Utvrđivalo se postoje li razlike u stavovima s

obzirom na spol, mjesto prebivališta osuđivanost, odnosno počinjenje kaznenih djela i to osobito onih u kojima su korišteni elementi nasilja prema drugim osobama. Pri tome se skupina studenata/ica smatra kontrolnom skupinom koja ne vrši kaznena djela.

3. HIPOTEZE

S obzirom na svrhu rada i ciljeve istraživanja postavljene su slijedeće nul- hipoteze:

- Ne postoje statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika/ica s obzirom na spol.
- Ne postoje statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika/ica s obzirom na obilježja i veličinu mjesta prebivališta (grad sjedište županije, grad koji nije sjedište županije i selo).
- Ne postoje statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika/ica s obzirom na njihovu osuđivanost.
- Ne postoje statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika/ica s obzirom na korištenje elemenata nasilja prilikom počinjenja kaznenog djela .

4. METODE

4.1. Uzorak

Uzorak na kojem je provedeno ispitivanje stavova uključivao je 114 osoba, 71 ženskog i 43 muškog spola starijih od 18 godina. U uzorku je 59 studenata/ica. Od toga njih 33 koji/e su u vrijeme ispitivanja prolazili/le kroz Sveučilišni centar ili kroz studentske kantine, a njih 26 su studenti/ice društveno-humanističkih fakulteta i osobe koji volontiraju u nevladinim organizacijama vezano uz rad s djecom (volonteri udruga Plavi telefon i Ambidekster klub). 97% (110 ispitanika/ica) uzorka se izjasnilo da je hrvatske nacionalnosti, dvoje ispitanika/ica su kao nacionalnost naveli Rom/Romkinja, dok je jedan/na naveo/la ostalo. Prilikom provođenja upitnika primijećeno je da je ispitano više osoba romske nacionalnosti i više osoba koje su odrasle na području Republike Bosne i Hercegovine. Ostaje nejasno zašto te osobe nisu izrazile svoju pripadnost tim skupinama, no možda je to objašnjivo netolerancijom prema različitostima i pokušajem asimilacije u većinsku skupinu. Uzorkom je obuhvaćeno 59 ispitanika/ica (52%) koji nisu počinili kaznena djela, niti su bili osuđivani i 55 ispitanika/ica koji su pravomoćno

osuđeni zbog počinjenih kaznenih djela i trenutno se nalaze izdržavanju kazne u ženskoj kaznionici Požega i muškoj kaznionici Turopolje. Od ispitanika/ica koji/je se nalaze na izdržavanju kazne, 25 (30%) njih izdržava kaznu zbog počinjenja kaznenih djela s elementima nasilja, a njih 30 zbog kaznenih djela u kojima nije sadržano nasilje, uglavnom zbog kaznenih djela protiv imovine, kaznenih djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom te različitih gospodarskih delikata.

4.2. Mjerni instrumenti

Mjerni instrument je sastavila autorica rada za potrebe provođenja istraživanja. Na početku upitnika tražilo se od ispitanika/ica da navedu spol, godište, nacionalnost te županiju i veličinu mjesta koje smatraju prebivalištem. Verbalno je objašnjeno da napišu mjesto za koje osjećaju najveću pripadnost ili ono u kojem su najduže prebivali. Trebalo se odlučiti za jedno od tri ponuđena odgovora: a) grad koji je središte županije; b) grad koji nije središte županije i c) selo. Ispitanike/ice se tada pitalo jesu li završili osnovnu školu, srednju školu ili neki oblik visokoškolske naobrazbe. Bili su im ponuđeni odgovori da ili ne. Ispitano je bračno stanje ispitanika/ica. Materijalni status ispitanika/ica ispitivan je kroz dvije varijable: zaposlenost i procjena vlastitog materijalnog statusa kao iznadprosječnog, prosječnog ili ispodprosječnog. Ispitanike/ice se pitalo jesu li ikada konzumirali neku psihoaktivnu tvar i koju, te konzumiraju li alkohol. Ovisno o učestalosti konzumacije alkohola, mogli su odabrati odgovore: svakodnevno, redovito (barem jedan put tjedno), u posebnim prilikama, nikada. Ispitana je i uključenost ispitanika/ica u tretmane protiv konzumacije psihoaktivnih tvari i alkohola do dolaska u ustanovu te uključenost u posebne tretmane u ustanovi, kao što su Klub anonimnih alkoholičara, Klub liječenih ovisnika, Klub osoba koje boluju od PTSP-a ili neki drugi oblici tretmana koji postoje u pojedinoj kaznionici. Zadnji osobni podaci koji su traženi od ispitanika/ica odnose se na navođenje počinjenih kaznenih djela i prekršaja. Ispitano je i jesu li ispitanici/ice osuđivani, vrsta i duljina sankcije na koju su osuđeni te jesu li ranije bili osuđivani.

Drugi dio upitnika počinje procjenom za koga osuđenici/ice smatraju da je izvršio/la najsnažniji utjecaj na njihove vrijednosti i stavove. Ponuđeni su odgovori: obitelj, sredina, škola, mediji, ne znam ili netko drugi.

U nastavku su ispitanicima/icama bile ponuđene 44 tvrdnje s kojima su trebali izraziti slaganje ili neslaganje na skali od 5 stupnjeva. Stupnjevi su označeni na slijedeći način: 1- potpuno neslaganje s navedenom tvrdnjom, 2- djelomično neslaganje, 3- neodlučnost u svezi s navedenom tvrdnjom, 4- djelomično slaganje i 5- potpuno slaganje s navedenom tvrdnjom.

4.3. Način provođenja ispitivanja

Ispitani su osuđenici iz Kaznenog zavoda Turopolje i osuđenice iz Kaznenog zavoda Požega. Ispitivanje se vršilo u manjim grupama, do 10 osuđenika/ica. Nakon anketiranja zainteresirani/e osuđenici/ice su mogli sudjelovati u radionici o uvažavanju različitosti. Za kontrolni uzorak je anketirano 59 studenata/ica Sveučilišta u Zagrebu.

4.4. Obrada podataka

Podaci su obrađeni na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Za obradu je korišten kompjutorski program SPSS (verzija 10). Dobivene su frekvencije, aritmetičke sredine i standardne devijacije varijabli. Za utvrđivanje latentnih dimenzija upitnika koristila se faktorska analiza, a razlike na faktorima između skupina ispitanice su univarijantnom analizom varijance.

5. REZULTATI ISPITIVANJA

5.1. Sociodemografske karakteristike ispitanika/ica

Svi/e ispitanici/ice su punoljetni/ne, ali su različitog godišta. Uzorkom je obuhvaćeno 63% ispitanica. 97% (110) ispitanika/ica navodi da je hrvatske nacionalnosti. Rezultati istraživanja pokazuju da se 63 (55%) ispitanika/ica izjasnilo da prebivaju u gradu koji je središte županije, njih 27 u grdu koji nije središte županije, a 23 na selu. Ispitanici/ice su se izjašnjavali u kojoj županiji se nalazi mjesto njihovog prebivališta.

Radi bolje preglednosti i usporedbe županije su svrstane unutar 5 regija:

- 1) **Sjeverna Hrvatska** koja obuhvaća županije: Krapinsko-zagorsku, Varaždinsku, Međimursku, Koprivničko-križevačku i Bjelovarsko-bilogorsku.
- 2) **Središnja Hrvatska** koja obuhvaća Sisačkomoslavačku, Karlovačku, Zagrebačku županiju

te grad Zagreb

- 3) **Istočna Hrvatska** koja obuhvaća županije: Virovitičko-podravsku, Požeško-slavonsku, Brodsko-posavsku, Osječko-baranjsku i Vukovarsko-srijemsku.
- 4) **Istra, Primorje i Lika** obuhvaća Istarsku, Primorsko-goransku i Ličko-senjsku županiju.
- 5) **Dalmacija** koju čine Zadarska, Šibensko-kninska, Splitsko-dalmatinska i Dubrovačko-neretvanska županija.

Jedan ispitanik se izjasnio da potječe iz Bosne pa je pod broj 6 dodana Republika Bosna i Hercegovina.

Regije Sjeverne, Središnje i Istočne Hrvatske obuhvaćaju 75,4% (86) ispitanika/ica. Najviše ispitanika/ica potječe iz Središnje Hrvatske.

Podaci o obrazovnom statusu ispitanika/ica pokazuju da 4 nema završenu ni osnovnu školu, 17 je završilo osnovnu školu, 30 je završilo srednju školu i nije nastavilo daljnje obrazovanje, a njih 63 (55%) pohađa ili je završilo fakultet. Materijalni status ispitanika/ica je uglavnom prosječan. Tako se izjasnilo 82 ispitanika/ica (72%). 12 ispitanika/ica je procijenilo svoj status kao iznad prosječan, a njih 20 kao ispod prosječan. 73 od ukupnog broja ispitanika/ica (64%) navodi da nije u braku, što je za očekivati s obzirom na udio studenata/ica iz kontrolnog uzorka u ukupnom uzorku. 16 ispitanika/ica je razvedeno, 20 je u bračnom odnosu, a njih 5 su udovci/udovice. Vezano uz konzumaciju alkohola: 5 ispitanika navodi da to čini svakodnevno, 19 navodi da to čini redovito (barem jedan put tjedno), 67 (59%) navodi da to čini u posebnim prilikama, a 23 nikada ne konzumira alkohol. Osobama koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora objašnjeno je da se pitanja odnose na njihov život do trenutka dolaska u ustanovu jer pravila ustanove onemogućavaju konzumaciju alkohola. Na pitanje o uključenosti u neki oblik tretmana alkoholizma 11 (10%) ispitanika/ica se izjašnjava da je bilo uključeno u takav oblik tretmana prije dolaska u ustanovu. 32 (28%) ispitanika/ica navodi da je konzumiralo neku psihoaktivnu tvar, a 82 da nije. Oko vrste opojnog sredstva, 16 navodi da je konzumiralo isključivo derivate kanabisa (marihuana i hašiš), a njih 16 je probalo i ostala opojna sredstva. 5 ispitanika/ica je bilo uključeno u neki oblik tretmana ovisnosti o opojnim sredstvima, s tim da se za osuđivane osobe ovo pitanje odnosilo isključivo na period do dolaska u ustanovu. Sukladno počinjenom kaznenom djelu, postojanju bolesti ili

ovisnosti i drugim osobnim karakteristikama 20 zatvorenika je uključeno u neki oblik specifičnog tretmana u ustanovi: klub alkoholičara, ovisnika ili osoba koje boluju od PTSP-a.

Ranije je navedeno da se 59 ispitanika/ica izjasnilo da nije počinilo kaznena djela niti je bilo osuđivano, a od 55 ispitanika/ica koji se nalaze na izdržavanju kazne zatvora, njih 25 se izjasnilo da je počinilo kazneno djelo s elementima nasilja, a njih 20 da u kaznenom djelu koje su počinili nije bilo elemenata nasilja.

Kaznena djela s elementima nasilja obuhvaćaju:

- kaznena djela protiv života i tijela;*
- kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa;*
- kaznena djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina;*

te ostali delikti u kojima možemo prepoznati elemente nasilja kao što su to razbojništvo, ucjena i sl.

Od nenasilnih kaznenih djela 10 je vezano uz imovinska kaznena djela, 4 uz zlouporabu ili preprodaju opojnih sredstava (kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom), 8 je privrednih delikata, a 8 ispitanika/ica je počinilo više raznovrsnih kaznenih djela. 35 ispitanika/ica koji se nalaze na izdržavanju kazne zatvora navodi da im je ovo prvi put da su osuđeni, a njih 20 se izjašnjavaju kao recidivisti, višestruki počinitelji kaznenih djela. O prekršajnoj kažnjavanosti pozitivno se izjašnjava 77 ispitanika/ica, a njih 37 (32%) navodi da nije bilo prekršajno kažnjavano. Kao vrsta prekršaja, kod 5 ispitanika/ica se navode prekršaji protiv javnog reda i mira, 3 ih navodi da je riječ o prekršajima vezanim uz nasilničko ponašanje, 16 ih navodi da je riječ o prekršajima vezanim uz promet, 3 je činilo različite druge prekršaje. 8% ispitanika/ica navodi da su više puta prekršajno kažnjavani.

5.2. Rezultati ispitivanja stavova

Na pitanje da procijene tko je najviše utjecao na njihove stavove i vrijednosti, 87 (76%) ispitanika/ica navodi utjecaj obitelji, 8 utjecaj susjedstva, a 4 utjecaj škole. Čak 14 (12%) ispitanika/ica procjenjuje da su na njih najviše utjecali mediji, a 1 ispitanica navodi da je na nju najviše utjecao njen suprug. Ovakvi podaci potvrđuju dominantnu ulogu obitelji u formiranju stavova i vrijednosti tijekom procesa odrastanja i socijalizacije.

I) Prvi skup ispitivanih tvrdnji odnosi se na **UVAŽAVANJE VJERSKIH I NACIONALNIH RAZLIČITOSTI**

Rezultati ukazuju da se više od polovice (56%) ispitanika/ica doživljava religioznima. Međutim, većina ispitanika/ica pokazuje toleranciju prema drugim religijama, čak i u osobnom pogledu. Tako se 47% ispitanika/ica složilo s tvrdnjom da im ne bi smetalo da je njihov bračni partner/ica druge vjere. S obzirom na međunacionalnu toleranciju te odnos prema strancima i drugima rasama, ispitanici/ice također pokazuju neočekivano visok stupanj tolerancije. Ovakvi rezultati začuđuju s obzirom na trenutno stanje u hrvatskom društvu i dominantne stavove koji se kreću u smjeru želje za sve većim zatvaranjem i isticanjem nacionalne pripadnosti.

Dvojbeno je, stoga, koliko su ovakvi odgovori posljedica stvarno usvojenih i življenih vrijednosti o uvažavanju različitosti, a koliko vlastitog stremljenja prema takvom idealu i želje za davanjem društveno poželjnih odgovora. Očito je, međutim, da su svi/e ispitanici/ice svjesni sve većeg društvenog vrednovanja tolerancije i uvažavanja različitosti.

Frekvencija odgovora na tvrdnju **“Doživljavam se religioznim/om”**:

	Frekvencija	%
1,00	14	12,3
2,00	9	7,9
3,00	27	23,7
4,00	33	28,9
5,00	31	27,2
Total	114	100,0

Frekvencija odgovora na tvrdnju **“Smatram da nije nužno da vjernici/-e dosljedno slijede sve što njihova vjerska organizacija nalaže”**:

	Frekvencija	%
1,00	12	10,5
2,00	6	5,3
3,00	30	26,3
4,00	30	26,3
5,00	36	31,6
Total	114	100,0

Frekvencija odgovora na tvrdnju *“Osobe crne i žute rase nemaju što tražiti u Hrvatskoj jer oni izvorno ne pripadaju ovom području”*:

	Frekvencija	%
1,00	94	82,5
2,00	11	9,6
3,00	3	2,6
4,00	1	0,9
5,00	5	4,4
Total	114	100,0

Frekvencija odgovora na tvrdnju *“Mislim da bi se više pažnje trebalo posvetiti širenju vjerskog učenja da više ljudi uvidi ispravnost moje vjere”*:

	Frekvencija	%
1,00	30	26,3
2,00	21	18,4
3,00	31	27,2
4,00	10	8,8
5,00	22	19,3
Total	114	100,0

Frekvencija odgovora na tvrdnju *“Zna se da je katolicizam religija Hrvata i druge vjerske organizacije nemaju što tražiti na području Hrvatske”*:

	Frekvencija	%
1,00	75	65,8
2,00	18	15,8
3,00	14	12,3
4,00	2	1,8
5,00	5	4,4
Total	114	100,0

Frekvencija odgovora na tvrdnju *“Zazirem od sve većeg broja stranaca u Hrvatskoj”*:

	Frekvencija	%
1,00	70	61,4
2,00	11	9,6
3,00	17	14,9
4,00	4	3,5
5,00	12	10,5
Total	114	100,0

Frekvencija odgovora na tvrdnju *“Mislim da Srbi i druge nacionalne skupine traže previše prava”*:

	Frekvencija	%
1,00	35	30,7
2,00	21	18,4
3,00	28	24,6
4,00	14	12,3
5,00	16	14,0
Total	114	100,0

Frekvencija odgovora na tvrdnju *“Treba osigurati nesmetan povratak svim ljudima koji su tijekom rata bili prisiljeni napustiti svoje domove bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost”*:

	Frekvencija	%
1,00	13	11,7
2,00	5	4,4
3,00	21	18,4
4,00	23	20,2
5,00	52	45,6
Total	114	100,0

Frekvencija odgovora na tvrdnju *“Stranci koji dođu u RH otežavaju pronalazak posla za Hrvate i nameću svoju vjeru i kulturu”*:

	Frekvencija	%
1,00	47	41,2
2,00	16	14
3,00	24	21,1
4,00	10	8,8
5,00	17	14,9
Total	114	100,0

10. Frekvencija odgovora na tvrdnju *“Ne bi mi smetalo da je moj bračni partner/ica druge vjere”*:

	Frekvencija	%
1,00	24	21,1
2,00	12	10,5
3,00	24	21,1
4,00	13	11,4
5,00	41	36
Total	114	100,0

II.) skup varijabli odnosi se na **TRADICIONALNU PODJELU RODNIH ULOGA I ODNOSNE MEĐU SPOLOVIMA**

Ovaj skup varijabli obuhvaća 31 tvrdnju. Osim spolnih uloga i odnosa među spolovima ovo područje ispituje stavove prema pornografiji, prostituciji, abortusu te pravima homoseksualnih osoba i njihovim partnerstvima.

U tvrdnjama o prostituciji, pornografiji i abortusu vidljivo je prevladavanje liberalnih stavova. 60% ispitanika/ica navodi da se ženama treba osigurati mogućnost obavljanja abortusa. Za postojanje pornografije i prostitucije se pronalaze opravdanja s tendencijom da se negativne posljedice ovih pojava minimaliziraju.

S tvrdnjom *“Dobro je da postoji prostitucija kako bi ljudi koji nemaju stalne partnere/ice mogli zadovoljiti svoj spolni nagon”* nije se složilo 42 (37%) ispitanika/ica, neodlučno je 34 (30%), a slaže se 38 (33%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	29	25,5
2,00	13	11,4
3,00	34	29,8
4,00	15	13,2
5,00	23	20,2
Total	114	100,0

Na tvrdnju *“Prostitutke bi trebale bit bolje zakonski zaštićene”* slaganje je izrazilo 67 (59%) ispitanika/ica, neodlučno je 27 (24%), a ne slaganje je izrazilo 20 (17%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	14	12,3
2,00	6	5,3
3,00	27	23,7
4,00	27	23,7
5,00	40	35,1
Total	114	100,0

S tvrdnjom *“Prostitutke bi trebale biti strože kažnjavane”* nije se složilo 62 (54%) ispitanika/ica, neodlučno je 35 (31%), a slaže se 17 (15%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	42	36,8
2,00	20	17,5

3,00	35	30,7
4,00	5	4,4
5,00	12	10,5
Total	114	100,0

S tvrdnjom *“Korisnici usluga prostitutki trebaju biti kažnjeni”* nije se složilo 51 (45%) ispitanika/ica, neodlučnost je izrazilo njih 26 (23%), a slaganje 37 (32%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	38	33,3
2,00	13	11,4
3,00	26	22,8
4,00	16	14
5,00	21	18,4
Total	114	100,0

Na tvrdnju *“S prostitutkama se ja/ muškarci imam/imaju pravo ophoditi kako god želim/žele neovisno o njihovom pristanku jer su one to <same tražile> baveći se tim poslom”* neslaganjem je odgovorilo 86 (75%) ispitanika/ica, neodlučno je bilo njih 18 (16%), a slaganje je izrazilo 10 (9%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	73	64
2,00	13	11,4
3,00	18	15,8
4,00	3	2,6
5,00	7	6,1
Total	114	100,0

S tvrdnjom *“Prostitutke mi se gade. One su prenositeljice raznih spolnih bolesti”* 54 (48%) ispitanika/ica je izrazilo neslaganje, 30 (26%) neodlučnost te 30 (26%) slaganje.

	Frekvencija	%
1,00	38	33,3
2,00	16	14
3,00	30	26,3
4,00	16	14
5,00	14	12,3
Total	114	100,0

S tvrdnjom "*Smatram da pornografija ponižava ljude (žene i muškarce)*" najveći broj ispitanika/ica je bio neodlučan (40 ili 35%). S tvrdnjom se nije složilo 38 (33%) ispitanika/ica, a složilo se njih 36 (32%).

	Frekvencija	%
1,00	23	20,2
2,00	15	13,2
3,00	40	35,1
4,00	20	17,5
5,00	16	14
Total	114	100,0

S tvrdnjom "*Interes za pornografiju je normalan izraz ljudske seksualnosti*" slaganje je izrazilo 63 (55%) ispitanika/ica, njih 31 (27%) neodlučnost, a 20 (18%) neslaganje.

	Frekvencija	%
1,00	9	7,9
2,00	11	9,6
3,00	31	27,2
4,00	36	31,6
5,00	27	23,7
Total	114	100,0

Stavove prema različitim seksualnim orijentacijama su pokazali/e ispitanici/ice kroz svoje odgovore na tvrdnju o homoseksualnosti. Da je "Homoseksualnost bolest i/ili nastranost" se izjasnilo 30 (26%) ispitanika/ica. Njih 53 (47%) se djelomično ili u potpunosti ne slaže s navedenom tvrdnjom, a 31 (27%) ispitanika/ica je neodlučno.

	Frekvencija	%
1,00	33	28,9
2,00	20	17,5
3,00	31	27,2
4,00	8	7
5,00	22	19,3
Total	114	100,0

Da bi "*Država trebala homoseksualnim parovima osigurati sva prava koja imaju i heteroseksualni*" se ne slaže 49 (43%) ispitanika/ica. Njih 29 (25%) je neodlučno, a 36 (32%) ih se slaže s navedenom tvrdnjom.

	Frekvencija	%
1,00	40	35,1
2,00	9	7,9
3,00	29	25,4
4,00	13	11,4
5,00	23	20,2
Total	114	100,0

U Hrvatskoj je izglasan Zakon o istospolnim zajednicama (http://www.poslovniforum.hr/zakon/zakon_o_istospolnim_zajednicama.asp) kojim se priznaje određeni pravni subjektivitet istospolnim zajednicama, ali im se ne osiguravaju sva prava koja imaju heteroseksualne zajednice (npr. pravo na nasljeđivanje ili usvajanje djece). Ovakav zakon u znatnoj mjeri podržava upravo umjerenu liberalnost u osiguravanju prava homoseksualnim parovima.

Na pitanja o seksualnosti ispitanici/e iskazuju liberalne stavove o važnosti seksualnog užitka za oba partnera/ice. S tvrdnjom "*Važno mi je partnerovo/ičino zadovoljstvo u spolnom odnosu*" se slaže 98 (86%) ispitanika/ica, neodlučno je 10 (9%), a ne slaže se 6 (5%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	4	3,5
2,00	2	1,8
3,00	10	8,8
4,00	18	15,8
5,00	80	70,2
Total	114	100,0

Na tvrdnju "*Ne odbijam otvorenu ponudu za sex od osobe suprotnog spola*" potvrdno je odgovorilo 27 (24%) ispitanika/ica, neodlučno je 31 (27%), a neslaganje je izrazilo 56 (49%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	47	41,2
2,00	9	7,9
3,00	31	27,2
4,00	11	9,6
5,00	16	14
Total	114	100,0

Moguće je pretpostaviti da slaganje s ovom tvrdnjom u znatno većem postotku iskazuju muškarci, što bi bilo u skladu s tradicionalnom pod-

jelom rodni uloga prema kojoj su muškarci spremniji na mijenjanje partnerica i skloniji upuštanju u seksualni odnos izvan emocionalne veze. Ispravnost ove pretpostavke bit će moguće provjeriti kroz rezultate faktorske analize.

U upitniku je postavljeno pitanje o spolnoj segregaciji rada u obliku tvrdnje *“Treba postojati podjela na muška i ženska zanimanja. Žene bi se prvenstveno trebale baviti kućanskim poslovima, odgojem i njegom dok su muškarci ti koji bi trebali biti na pozicijama gdje se donose važne odluke”*. S navedenom tvrdnjom se nije složilo 89 (78%) ispitanika/ica, neodlučno je 9 (8%), a slaže se 16 (14%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	74	64,9
2,00	15	13,2
3,00	9	7,9
4,00	5	4,4
5,00	11	9,6
Total	114	100,0

Skup pitanja vezanih uz spolnu/rodnu podjelu poslova i uloga pokazao je stanoviti odmak većine ispitanika/ica od tradicionalne podjele na sfere javnog kao muškog područja, a privatnog tj. kućanstva kao ženskog područja. Na pitanje *“Smetalo bi mi da moja partnerica više zarađuje i bude profesionalno uspješniji od mene”* (za muškarce) tj. *“Smatram da bi moj partner trebao više zarađivati od mene”* (za žene) 78 (68%) ispitanika/ica je izrazilo neslaganje, a njih 14 (12%) slaganje s tvrdnjom.

	Frekvencija	%
1,00	57	50
2,00	21	18,4
3,00	22	19,3
4,00	4	3,5
5,00	10	8,8
Total	114	100,0

Na tvrdnju *“Ne bi mi smetalo da mi je žena na poslu nadređena”* potvrdno je odgovorilo 73 (64%) ispitanika/ica, neodlučno je 28 (25%), a ne slaže se 13 (11%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	11	9,6

2,00	2	1,8
3,00	28	24,6
4,00	19	16,7
5,00	54	47,4
Total	114	100,0

Na tvrdnju *“Žene se trebaju posvetiti obitelji, a ne <juriti za karijerom>”* je neslaganjem odgovorilo 79 (69%) ispitanika/ica. Neodlučnost je izrazilo njih 18 (16%), a djelomično ili potpuno slaganje s tvrdnjom 17 (15%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	61	53,5
2,00	18	15,8
3,00	18	15,8
4,00	6	5,3
5,00	11	9,6
Total	114	100,0

S tvrdnjom *“Uzruja me kad vidim da je neki muškarac papučar i da dopušta ženi da vodi glavnu riječ”* se ne slaže 65 (57%) ispitanika/ica, neodlučno je 18 (16%), a slaže se 31 (27%) ispitanika/ica. Ova tvrdnja pokazuje emocionalni doživljaj koji se javlja zbog odmicanja nekog muškarca od tradicionalne rodne uloge.

	Frekvencija	%
1,00	45	39,5
2,00	20	17,5
3,00	18	15,8
4,00	16	14
5,00	15	13,2
Total	114	100,0

S varijablom *“Muškarac treba biti <glava kuće>”* se u potpunosti ne slaže 47 (41%) ispitanika/ica, a djelomično se ne slaže još 24 (21%) ispitanika/ica. 29 (24%) ispitanika/ica se slaže, bilo djelomično ili u potpunosti, s navedenom tvrdnjom.

	Frekvencija	%
1,00	47	41,2
2,00	24	21,1
3,00	14	12,3
4,00	11	9,6
5,00	18	15,8
Total	114	100,0

Osim izražavanja neslaganja s odmacima od tradicionalnih rodnih uloga, ispitivano je slaganje s tvrdnjama kojima se izražava spremnost na korištenje nasilja ili opravdanje za nasilno ponašanje prema osobi koja svojim ponašanjem krši norme svoje rodne uloge. S jednom takvom tvrdnjom koja opisuje preuzimanje aktivne uloge žene u zavodjenju: *“Žene koje otvoreno pokazuju muškarcu da im se sviđa su <lake> i treba im pokazati da se ne smiju tako ponašati”* se ne slaže 77 (67%) ispitanika/ica, neodlučno je 18 (16%), a slaže se 19 (17%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	53	46,5
2,00	24	21,1
3,00	18	15,8
4,00	9	7,9
5,00	10	8,8
Total	114	100,0

S tvrdnjom *“Žene samo glume da im ne odgovara dok ih muškarci u prolazu dodiruju, štipaju i šlataju”* nije se složilo 69 (61%) ispitanika/ica, neodlučno je 24 (21%), slaže se 21 (18%) ispitanika/ica. Niz prethodno navedenih tvrdnji ukazuje na opravdavanje prijetnji i nasilja muškaraca prema ženama i to osobito prema ženama koje izlaze iz tradicionalnih spolnih uloga.

	Frekvencija	%
1,00	57	50
2,00	12	10,5
3,00	24	21,1
4,00	12	10,5
5,00	9	7,9
Total	114	100,0

S tvrdnjom *“Lezbijke bi trebale probati pravog muškarca pa se ne bi više petljale s drugim ženama”*, koja također ukazuje na opravdanje prijetećeg i seksualnog nasilnog stava prema ženama homoseksualne orijentacije, se ne slaže 68 (60%) ispitanika/ica, neodlučno je 21 (18%), a slaže se 25 (22%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	61	53,5
2,00	7	6,1
3,00	21	18,4

4,00	9	7,9
5,00	16	14
Total	114	100,0

S tvrdnjom *“Ponekad je opravdano da muškarac udari ženu”* se ne slaže 98 (86%) ispitanika/ica, neodlučno je 8 (7%), a slaže se 8 (7%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	91	79,9
2,00	7	6,1
3,00	8	7
4,00	1	0,9
5,00	7	6,1
Total	114	100,0

Upitnikom je ispitana tvrdnja *“Žene samo glume da im je neugodno dok im muškarci dobacuju seksualne komentare ili pričaju nešto iz čega se vidi koliko “praznoglave” ili nesposobne znaju biti. One zapravo uživaju u svakom obliku pažnje koju dobiju od muškaraca”*. S navedenom tvrdnjom nije se složilo 76 (65%) ispitanika/ica, neodlučnost je izrazilo 28 (25%), a neslaganje 12 (10%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	55	48,2
2,00	19	16,7
3,00	28	24,6
4,00	10	8,8
5,00	2	1,8
Total	114	100,0

S tvrdnjom *“Smatram da žene uzbuđuje muškarčeva grubost”* se ne slaže 80 (71%) ispitanika/ica, neodlučno je 19 (16%), a slaže se 15 (13%) ispitanika/ica.

	Frekvencija	%
1,00	56	49,1
2,00	25	21,9
3,00	18	15,8
4,00	8	7
5,00	7	6,1
Total	114	100,0

Ispitano je i slaganje s tvrdnjama koje se odnose na doživljaj očeve i majčine roditeljske uloge. Na tvrdnju *“Roditeljima je draže da dobiju sina”* 61 (53%) ispitanika/ica odgovara s potpunim ili djelomičnim neslaganjem, njih 36 (32%) je neodlučno, a 17 (15%) izražava potpuno ili djelomično slaganje.

	Frekvencija	%
1,00	44	38,6
2,00	17	14,9
3,00	36	31,6
4,00	10	8,8
5,00	7	6,1
Total	114	100,0

Ova tvrdnja je mogla biti dvojako shvaćena. Ispitanici/ice su mogli/e odgovarati što misle o tome preferira li većina drugih ljudi sinove, ili su mogli iznijeti svoj osobni stav. Rezultati u svakom slučaju ukazuju na svijest da patrijarhalna kultura naglašava vrijednost muškog djeteta u odnosu na žensko. Potvrdu za to možemo naći u različitim običajima i pjesmama kojima se slavi rođenje sina, dok se rođenje kćeri ne slavi u jednakoj mjeri. Ohrabrujuće je da se većina ispitanika/ica ne slaže s navedenom tvrdnjom, bilo osobno, bilo da procjenjuju stav drugih roditelja.

S tvrdnjom *“Djecu treba od malena odgajati tako da se ponašaju u skladu sa svojom spolnom ulogom”* se slaže 53 (47%) ispitanika/ica. Neodlučno je 18 (16%), a 43 (37%) ispitanika/ica se ne slaže s navedenom tvrdnjom.

	Frekvencija	%
1,00	26	22,8
2,00	17	14,9
3,00	18	15,8
4,00	21	18,4
5,00	32	28,1
Total	114	100,0

Ovakav rezultat potvrđuje teoretski opisanu nužnost dihotomije muškaraca i žena. Većina ispitanika/ica smatra da se socijalizacijom treba djelovati na djecu da prihvate vlastitu spolnu ulogu i odbace sva ponašanja koja su karakteristična za drugi spol.

Upitnikom je provjereno slaganje ispitanika/ica s tvrdnjom *“Potrebno da i očevi imaju pravo na dopust zbog brige o svom novorođenom djetetu”*.

Muškarce je u nastavku pitano bi li osobno koristili to pravo, a žene bi li voljele da njihovi partneri koriste to pravo. Veći dio ispitanika/ica, 81 ili 71%, složio se s ispitivanom tvrdnjom. Njih 17 (15%) se nije složio s navedenom tvrdnjom, a 16 (14%) ih je neodlučno.

	Frekvencija	%
1,00	10	8,8
2,00	7	6,1
3,00	16	14
4,00	23	20,2
5,00	58	50,9
Total	114	100,0

S tvrdnjom *“Žena treba preuzeti muževo prezime nakon udaje”* se ne slaže 54 (47%) ispitanika/ica, njih 24 (21%) je neodlučno, a slaže se 36 (32%) ispitanika/ica. Ovakvi rezultati su u raskoraku s hrvatskom praksom, gdje prilikom vjenčanja žena u većini slučajeva preuzme muževo prezime ili ga doda svojemu. Međutim, dobiveni rezultati se mogu shvatiti i kao spoznaja da je preuzimanje muževog prezimena običaj koji egzistira zbog tradicije, ali koji nipošto nije nužnost.

	Frekvencija	%
1,00	43	37,7
2,00	11	9,6
3,00	17	14,9
4,00	4	3,5
5,00	12	10,5
Total	114	100,0

S tvrdnjom da *“Djeca trebaju nositi očevo prezime i nastaviti njegovu lozu”* složio se 59 (52%) ispitanika/ica. Neodlučno je 23 (20%), a ne slaže se 32 (28%) ispitanika/ica. Rezultati ukazuju da, iako se većina ispitanika/ica ne slaže s tradicionalnim običajem po kojem žena treba preuzeti muževo prezime, kad su u pitanju djeca, situacija je znatno drugačija.

	Frekvencija	%
1,00	22	19,3
2,00	10	8,8
3,00	23	20,2
4,00	18	15,8
5,00	41	36
Total	114	100,0

Preuzimanje prezimena bračnog partnera je simbolična gesta tijekom osnivanja braka. Hrvatski zakon dozvoljava različita rješenja oko prezimena bračnih partnera. Sklapanjem bračne zajednice partneri mogu ostaviti svoja prezimena, dodati partnerovo prezime svome ili preuzeti partnerovo prezime. Obiteljski zakon prepušta partnerima odluku o prezimenu (<http://www.poslovniforum.hr/zakoni/obit-z01.asp>). Tradicionalne norme, s druge strane, nalažu supruzi da preuzme prezime svoga supruga te da njihova djeca nose očevo prezime. Ova norma je simbolički podsjetnik za davni običaj kojim mlada udajom ulazi u muževu obitelj. Iako zakon nije izravno propisao provedbu ove norme, njeno prihvaćanje se očituje kroz niz dokumenata. Možemo se zapitati jesmo li se susreli s obrascem koji postavlja pitanje za prezime koje je suprug nosio prije braka? Za djevojačko prezime supruge postavlja se pitanje u većini službenih obrazaca i formulara. Ovo su primjeri kojima zakonodavna rješenja ne propisuju, ali prihvaćaju i podržavaju tradicionalne norme i obrasce. Dok se s tvrdnjom da žena treba preuzeti muževu prezime slaže 32% ispitanika/ica, a njih preko 50% se ne slaže s tom tvrdnjom, većina (52%) ispitanika/ica smatra da djeca trebaju nositi očevo prezime te time nastaviti njegovu lozu.

Ispitivanjem stavova o odnosima među spolovima vidljivo je da je većina ispitivanih osoba davala tolerantne odgovore što je u skladu s očekivanjem s obzirom da je ravnopravnost spolova zakonska obveza. Republika Hrvatska je kroz Ustav i zakone deklarativno prihvatila ideju ravnopravnosti svih ljudi. Na temelju članka 88. Ustava Republike Hrvatske (<http://public.srce.hr/gpp/akti/propisi/ustav/ustavrh.htm>), donesen je 2003. posebni zakon kojim se nastoji osigurati uvjete za stvarnu ravnopravnost spolova.

Riječ je o **ZAKONU O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA** koji svoju zadaću opisuju u prvom

članku (http://www.poslovniforum.hr/zakoni/zakon_o_ravnopravnosti_spolova) :

“Ovim se Zakonom utvrđuju opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, te definira i uređuje način zaštite od diskriminacije na temelju spola i stvaranje jednakih mogućnosti za žene i muškarce”.

Vidljivo je međutim da su neke norme koje su prvotno bile simbol muške dominacije u društvu, kao što je prenošenje prezimena po očevoj lozi, zadržane kao tradicionalni obrasci i običaji koje je zadržala većina ispitivanih. Zakonsko rješenje o tome da bračni partner bilo kojeg spola može (ali ne mora) uzeti prezime svog bračnog druga samo je okvir koji omogućava prenošenje patrijarhalnog obrasca preuzimanja muževog prezimena. Društvene norme kojima je to određeno, kao i tradicionalan odgoj djeluju tako da taj postupak čine toliko “normalnim”, jedinim mogućim izborom.

Stavovi ispitivanih osoba vezani uz ravnopravnost spolova u području rada pokazuju stanovitu liberalnost, međutim nejednakost koja postoji u odnosima među spolovima gradila se tijekom duge povijesti i konstruirala kroz mnoge društvene norme. Primjer za to je usmjerenost žena na obavljanje kućanskih poslova i brigu o djeci. Postavlja se pitanje u kojoj mjeri su iskazani stavovi odraz svijesti o jednakom poštivanju oba spola/roda, a koliko su oni samo odraz deklarativnog prihvaćanja društvenih vrijednosti.

5.3. Rezultati faktorske analize

Faktorskom analizom dobiveno je 5 statistički značajnih faktora koji opisuju 47,5% zajedničke varijance. Od toga prvi faktor obuhvaća najviše (22,3% zajedničke varijance).

Faktori su rotirani u kosu Oblimin poziciju.

Komponenta	Karakteristični korijen	% Varijance	Kumulativni %
1	9,84	22,37	22,37
2	4,09	9,31	31,68
3	2,75	6,26	37,93
4	2,43	5,53	43,47
5	1,78	4,04	47,51

1. **FAKTOR** se može nazvati faktorom **PATRIJARHALNOSTI STAVOVA I OPRAVDAVANJE KORIŠTENJA NASILJA U SVRHU DOMINACIJE NAD ŽENSKIM SPOLOM**, a opisuju ga slijedeće tvrdnje:

Tabela 2 Varijable opisane prvim faktorom		
Varijabla	Pattern(P)	Struktura (F)
Muškarac treba biti "glava kuće";	0,61	0,67
Muškarac je taj koji treba donositi važne odluke za svoju obitelj;	0,62	0,73
Treba postojati podjela na muška i ženska zanimanja. Žene bi se prvenstveno trebale baviti kućanskim poslovima, odgojem i njegom dok su muškarci ti koji bi trebali biti na pozicijama gdje se donose važne odluke;	0,71	0,76
Žene se trebaju posvetiti obitelji, a ne "juriti za karijerom";	0,64	0,71
Roditeljima je draže da dobiju sina;	0,50	0,52
Žene samo glume da im ne odgovara dok ih muškarci u prolazu dodiruju, štipaju i šlataju;	0,68	0,70
Žene samo glume da im je neugodno dok im muškarci dobacuju seksualne komentare ili pričaju nešto iz čega se vidi koliko "praznoglave" ili nesposobne znaju biti. One zapravo uživaju u svakom obliku pažnje koju dobiju od muškaraca;	0,66	0,66
Smatram da žene uzbuđuje muškarčeva grubost;	0,64	0,64
Kada žena kaže da ne želi spolni odnos to zapravo znači da joj treba još malo nagovaranja ili pokušavanja;	0,76	0,77
Lezbijke bi trebale probati pravog muškarca pa se ne bi više petljale s drugim ženama;	0,59	0,62
S prostitutkama se muškarci imaju pravo ophoditi kako god žele neovisno o njihovom pristanku jer su one to "same tražile" baveći se tim poslom;	0,59	0,61

Tabela 3 Analiza varijance prema kriterijima spola, osuđivanosti i vrste kaznenog djela za prvi faktor				
	M	SD	F	Sig.
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 1. FAKTOR S OBZIROM NA SPOL	-0,39	0,82	37,79	0,00
	0,64	0,94		
	0,00	1,00		
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 1. FAKTOR S OBZIROM NA OSUĐIVANOST	-0,34	0,76	17,14	0,00
	0,38	1,09		
	0,00	1,00		
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 1. FAKTOR S OBZIROM NA VRSTU KAZNENOG DJELA	-0,38	0,75	10,17	0,00
	0,43	1,19		
	0,38	0,99		
	0,00	1,00		

Obradom su dobiveni podaci o postojanju statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika i ispitanica. Muškarci su se statistički značajno češće slagali s navedenim tvrdnjama. Razlike postoje i ovisno o kažnjavanosti ispitanika/ica. Statistički značajne razlike postoje u odgovorima ispitanika/ica koji su kažnjavani i onih koji nisu bili kažnjavani do trenutka ispitivanja, a kod uzorka kažnjavanih ispitanika/ica postoje statistički

značajne razlike ovisno o tome jesu li počinili kaznena djela s elementima nasilja ili ona koja u sebi ne sadrže element nasilja. Osobe koje su osuđene na kaznu zatvora se statistički značajno češće slažu s navedenim tvrdnjama, a to slaganje je još statistički značajno izraženije za osobe koje su počinile delikte s elementima nasilja. Ovakvi zaključci su očekivani s obzirom na ovaj faktor koji opisuje slaganje sa patrijarhalnim stavovima

koji potiču viktimizaciju žene, a neke od tih tvrdnji izravno opravdavaju korištenje prijetnji i nasilja.

2. FAKTOR se može nazvati faktorom **PROSTITUCIJE I PORNOGRAFIJE**, a opisuju ga slijedeće tvrdnje:

Stavovi ispitanika se statistički značajno razlikuju od stavova ispitanica tako što se ispitanici u većoj mjeri slažu s prve tri tvrdnje, dok se ispitanice više slažu sa zadnje četiri tvrdnje. S obzirom na veličinu prebivališta postoje također statistički značajne razlike. Odgovori stanovnika sela otkriva-

Varijabla	Pattern(P)	Struktura (F)
Interes za pornografiju je normalan izraz ljudske seksualnosti;	0,47	0,52
Dobro je da postoji prostitucija kako bi ljudi koji nemaju stalne partnere/ice mogli zadovoljiti svoj spolni nagon;	0,65	0,63
Prostitutke bi trebale bit bolje zakonski zaštićene;	0,66	0,71
Prostitutke bi trebale biti strože kažnjavane;	-0,70	-0,72
Korisnici usluga prostitutki trebaju biti kažnjeni;	-0,58	-0,58
Smatram da pornografija ponižava;	-0,56	-0,55

	M	SD	F	Sig.
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 2. FAKTOR S OBZIROM NA SPOL	-0,23	0,99	10,65	0,00
	0,38	0,90		
	0,00	1,00		
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 2. FAKTOR S OBZIROM NA PREBIVALIŠTE	0,00	0,94	5,01	0,00
	0,31	0,92		
	-0,54	1,09		
	0,00	1,00		

ju statistički značajno veće slaganje s zadnje četiri tvrdnje, dok su stanovnici gradova (onih koji su središta županije kao i onih koji nisu središta županije) izražavali veće slaganje sa prve tri tvrdnje.

Između trećeg i četvrtog faktora postoje brojne poveznice. Oba faktora opisuju religioznost i vjer-

sku toleranciju unutar društvenog konteksta, kao i odnos s društvenim normama.

3. FAKTOR se može nazvati faktorom **UTJECAJ PRIPADNOSTI VJERSKOJ ORGANIZACIJI NA STAVOVE O UVAŽAVANJU DRUGIH**, a opisuju ga slijedeće tvrdnje:

Varijabla	Pattern(P)	Struktura (F)
Smatram da nije nužno da vjernici/e dosljedno slijede sve što njihova vjerska organizacija nalaže;	0,62	-0,62
Jednako poštujem sve vjerske zajednice i smatram da svaki čovjek ima pravo samostalnog izbora kojoj će pripadati;	0,69	0,71
Treba osigurati nesmetan povratak svim ljudima koji su tijekom rata bili prisiljeni napustiti svoje domove bez obzira na njihovu nacionalnu pripadnost;	0,52	0,55
Potrebno je da i očevi imaju pravo na dopust zbog brige o svom novorođenom djetetu i osobno bih koristio/ voljela da moj partner koristi to pravo;	0,64	0,63
Važno mi je partnerovo/ičino zadovoljstvo u spolnom odnosu;	0,49	0,54
Ne bi mi smetalo da mi je žena na poslu nadređena;	0,57	0,61

Tabela 7 Analiza varijance prema kriteriju vrste kaznenog djela za treći faktor				
	M	SD	F	Sig.
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 3. FAKTOR S OBZIROM NA VRSTU KAZNENOG DJELA	0,16	0,85	4,54	0,01
	-0,51	1,38		
	0,10	0,76		
	0,00	1,00		

Rezultati pokazuju da je neslaganje s prvom od navedenih tvrdnji u korelaciji sa slaganjem u ostalim tvrdnjama. Počinitelji/ice nasilnih delikata se statistički značajno češće slažu s tvrdnjom da "nije nužno da vjernici dosljedno slijede sve što njihova vjerska organizacija nalaže", a sa ostalim tvrdnjama se statistički značajno više ne slažu, nego što je to slučaj kod osoba koje su kažnjavane za nenasilne delikte i kod nekažnjavanih osoba. S obzirom na spol i obilježja mjesta prebivanja ne postoje statistički značajne razlike u stavovima ispitanika/ica.

4. FAKTOR se može nazvati faktorom *UTJECAJA OSOBNE RELIGIOZNOSTI NA ODNOS PREMA PROSTITUTKAMA, OSOBAMA HOMOSEKSUALNE ORJENTACIJE TE NA PATRIJARHALNI MODEL NASLJEĐIVANJA PREZIMENA PO MUŠKOJ LOZI*, a opisuju ga slijedeće tvrdnje:

Rezultati pokazuju da je slaganje s prvih 5 tvrdnji povezano s neslaganjem u zadnjoj tvrdnji da "država treba homoseksualnim parovima osigurati sva prava koja imaju i heteroseksualni". Statistički

Tabela 8 Varijable opisane četvrtim faktorom		
Varijabla	Pattern(P)	Struktura (F)
Doživljam se religioznom/om;	-0,52	-0,48
Žena treba preuzeti muževo prezime nakon udaje;	-0,33	-0,46
Djeca trebaju nositi očevo prezime i nastaviti njegovu lozu;	-0,56	-0,65
Prostitutke mi se gade. One su prenositeljice raznih spolnih bolesti.	-0,33	-0,43
Homoseksualnost je bolest i/ili nastranost;	-0,34	-0,46
Država bi trebala homoseksualnim parovima osigurati sva prava koja imaju i heteroseksualni;	0,57	0,61

Tabela 9 Analiza varijance prema kriterijima osuđivanosti i vrsti kaznenog djela za četvrti faktor				
	M	SD	F	Sig.
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 4. FAKTOR S OBZIROM NA OSUĐIVANOST	0,22	0,94	6,19	0,01
	-0,24	1,02		
	0,00	1,00		
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 4. FAKTOR S OBZIROM NA VRSTU KAZNENOG DJELA	0,20	0,94	3,08	0,05
	0,00	1,09		
	-0,33	0,96		
	0,00	1,00		

značajna razlika postoji između ispitanika/ica koji su osuđivani i onih koji nisu. Nekažnjavani/ne ispitanici/ce se statistički značajno češće ne slažu s prvih 5 tvrdnji, a slažu sa zadnjom tvrdnjom. Rezultati pokazuju da statistički značajna razlika postoji i s obzirom na vrstu počinjenog kaznenog djela. Počinitelji/ice kaznenih djela s elementima nasilja se češće slažu s prvih 5 tvrdnji, a ne slažu s posljednjom. Prema spolu i obilježjima mjesta pre-

bivališta nisu dobivene statistički značajne razlike.

Ovaj faktor je pokazao da osobe koje nisu počinile kazneno djelo niti su osuđivane statistički značajno češće sebe ne doživljavaju religioznima, a imaju tolerantnije stavove prema osobama homoseksualne orijentacije i ne iskazuju gađenje prema prostitutkama, te u manjoj mjeri podržavaju patrijarhalni model nasljeđivanja prezimena prema muškoj lozi.

5. **FAKTOR** se može nazvati faktorom **ETNOCENTRIZMA I KSENOFOBIIJE**, a opisuju ga sljedeće tvrdnje:

Rezultati pokazuju da postoje statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika/ica ovisno o spolu i počinjenom kaznenom djelu. Statistički

Varijabla	Pattern(P)	Struktura (F)
Zazirem od sve većeg broja stranaca u Hrvatskoj;	0,70	0,73
Stranci koji dođu u RH otežavaju pronalazak posla za Hrvate i nameću svoju vjeru i kulturu;	0,58	0,63
Osobe crne i žute rase nemaju što tražiti u Hrvatskoj jer oni izvorno ne pripadaju ovom području;	0,69	0,66
Mislím da Srbi i druge nacionalne skupine traže previše prava;	0,73	0,75
Zna se da je katolicizam religija Hrvata i druge vjerske organizacije nemaju što tražiti na području Hrvatske;	0,68	0,72
Mislím da bi se više pažnje trebalo posvetiti širenju vjerskog učenja da više ljudi uvidi ispravnost moje vjere;	0,28	0,41

	M	SD	F	Sig.
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 5. FAKTOR S OBZIROM NA SPOL	-0,15	0,96	4,45	0,04
	0,25	1,02		
	0,00	1,00		
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 5. FAKTOR S OBZIROM NA OSUĐIVANOST	-0,27	0,74	9,96	0,00
	0,29	1,16		
	0,00	1,00		
REZULTATI ANALIZE VARIJANCE ZA 5. FAKTOR S OBZIROM NA VRSTU KAZNENOG DJELA	-0,34	0,66	10,76	0,00
	0,66	1,07		
	0,12	1,19		
	0,00	1,00		

značajne razlike u odgovorima s obzirom na obilježja mjesta prebivališta nisu pronađene. Dobiveni podaci upućuju na zaključak da se muškarci i počinitelji/ice kaznenih djela s elementima nasilja statistički značajno češće slažu s navedenim tvrdnjama. Za razliku od toga ispitanice i nekažnjavane osobe su sklonije neslaganju s navedenim tvrdnjama. Između nekažnjavanih ispitanika/ica i onih kažnjavanih za kaznena djela bez elemenata nasilja nema statistički značajnih razlika. S obzirom da ove tvrdnje ukazuju na određeni stupanj etnocentrizma, pojma koji je već ranije objašnjen kao vjerovanje u ispravnost isključivo vlastite kulture, i ksenofobije, kao pojma koji označava strah i negativan doživljaj stranaca, žene i nekažnjavane osobe iskazuju tolerantnije stavove.

5.4. Sažetak rezultata istraživanja

Rezultati istraživanja pokazuju da je većina ispitanika/ica hrvatske nacionalnosti i doživljava sebe religioznima. Ispitanici/ice iskazuju toleranciju prema drugim rasama, nacionalnostima i vjerama. Tolerancija i uvažavanje se vide čak i na osobnoj razini pa tako na tvrdnji "Ne bi mi smetalo da je moj/a bračni partner/ica druge vjere" tek nešto manje od polovine ispitanika/ica (47%) izražava slaganje s tom tvrdnjom.

Tvrdnje iz upitnika kojima se ispituju odnosi među spolovima/rodovima pokazuju svijest o ravnopravnosti spolova i njihovoj jednakoj vrijednosti. S tvrdnjama koje opravdavaju nadređen položaj muškarca kao što su: "Muškarac treba biti glava kuće" ili "Muškarac je taj koji treba donositi važne odluke za svoju obitelj", ispitanici/ice iskazuju visok stupanj neslaganja (62% , odnosno 59%). Tvrdnje koje indiciraju opravdanost nasilja ispitanici/ice su prepoznali i s njima se u većini slučajeva nisu složili. Ovaj zaključak se može

potkrijepiti navođenjem tvrdnji iz upitnika koje na bilo koji način impliciraju opravdavanje nasilja prema ženama i postotka kojim su ispitanici/ice izrazili/e svoje djelomično ili potpuno neslaganje:

- Žene samo glume da im ne odgovara dok ih muškarci u prolazu dodiruju, štipaju i šlataju (neslaganje izražava 60,5% ispitanika/ica);
- Ponekad je opravdano da muškarac udari ženu (neslaganje izražava 86% ispitanika/ica);
- Smatram da žene uzbuđuje muškarčeva grubost (neslaganje izražava 71% ispitanika/ica);
- Žene samo glume da im je neugodno dok im muškarci dobacuju seksualne komentare ili pričaju nešto iz čega se vidi koliko "praznoglave" i nesposobne znaju biti. One uživaju u svim oblicima pažnje koje dobiju od muškaraca (neslaganje izražava 65% ispitanika/ica);
- Kad mi žena kaže da ne želi spolni odnos to zapravo znači da joj treba još malo nagovaranja ili pokušavanja (neslaganje izražava 70% ispitanika/ica);
- Žene koje otvoreno pokazuju muškarcu da im se sviđa su "lake" i treba im pokazati da se ne smiju tako ponašati (neslaganje izražava 68% ispitanika/ica);
- S prostitutkama se muškarci mogu ophoditi kako god žele, neovisno o njihovom pristanku (neslaganje izražava 75% ispitanika/ica).

Ispitanici/ice se u manjoj mjeri slažu s odstupanjem od rodnih uloga i tradicijskih normi. Takav zaključak potvrđuju odgovori na slijedeće tvrdnje:

- Djecu treba od malena odgajati tako da se ponašaju u skladu sa svojom spolnom ulogom (neslaganje izražava 37% ispitanika/ica);
- Djeca trebaju nositi očevo prezime i nastaviti njegovu lozu (neslaganje izražava 28% ispitanika/ica).

Istraživanjem su djelomično opovrgnute postavljene hipoteze. Zbog velikog broja tvrdnji napravljena je faktorska analiza pa se analiza varijance provela na dobivenih 5 faktora. Ispitivane razlike u stavovima s obzirom na spol, dob i osuđivanost su potvrđene za neke faktore.

Faktorskom analizom dobiveno je 5 statistički značajnih faktora koji opisuju 47,5% zajedničke varijance. **1. FAKTOR** je nazvan faktorom **PATRIJARHALNOSTI STAVOVA I OPRAVDAVANJA**

KORIŠTENJA NASILJA U SVRHU DOMINACIJE NAD ŽENSKIM SPOLOM. Ovaj faktor obuhvaća 12 tvrdnji o odnosima između spolova/rodova. **2. FAKTOR** je nazvan faktorom **PROSTITUCIJE I PORNOGRAFIJE**. Opisuje ga 7 tvrdnji vezanih za stavove o prostituciji i pornografiji. **3. FAKTOR** se može nazvati: **STAVOVI O SLIJEĐENJU NORMI VJERSKE ORGANIZACIJE S OBZIROM NA UVAŽAVANJE DRUGIH**, a opisan je kroz 6 tvrdnji. Tvrdnjama se ispituju stavovi o tome moraju li vjernici/ice slijediti sve što njihova vjerska organizacija nalaže. Također su ovim faktorom obuhvaćeni stavovi o jednakom poštivanju svih vjerskih zajednica i slobodi izbora kojoj će pojedinac/inika pripadati, o dopustu za očeve, odnosu prema nadređenoj ženi na poslu te o odnosu prema povratku svih protjeranih bez obzira na nacionalnost. Ovim faktorima je također opisana i tvrdnja "Važno mi je partnerovo/ičino zadovoljstvo u spolnom odnosu. Iznenadujuća je povezanost ovoliko različitih varijabli sa slijedećem svega što vjerska organizacija nalaže. Međutim, nije neobičan utjecaj vrijednosti i normi koje vjerska organizacija nalaže na odnos prema povratnicima te na odnos između spolova i odnos prema seksualnosti. **4. FAKTOR** je nazvan faktorom **UTJECAJA OSOBNE RELIGIOZNOSTI NA ODNOS PREMA OSOBAMA HOMOSEKSUALNE ORIJENTACIJE I PATRIJARHALNI MODEL NASLJEĐIVANJA PREZIMENA PO MUŠKOJ LOZI**. Opisan je kroz 5 tvrdnji koje se odnose na stavove prema osobama homoseksualne orijentacije i pravima koja imaju te koje im država treba osigurati. Dvije tvrdnje se odnose na stavove o tome trebaju li žena i djeca preuzeti muškarčevo prezime. Navedene tvrdnje nalaze se u korelaciji s tvrdnjom "Smatram se religioznim/om". Ova korelacija je neočekivana, ali lako objašnjiva s obzirom da su ispitivani stavovi u uskoj vezi s vjerskim normama i učenjem. **5. FAKTOR** se može nazvati faktorom **ETNOCENTRIZMA I KSENOFOBIJE**. Ovaj faktor je opisan kroz 6 tvrdnji vezanih za stavove i način reagiranja prema strancima te rasnim i nacionalnim različitostima. Analizom varijance utvrđene su statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika/ica s obzirom na spol, mjesto prebivališta, osuđivanost te vrstu kaznenog djela. Kod ispitivanja razlika u stavovima s obzirom na vrstu kaznenog djela, provjeravalo se postoje li razlike u stavovima ispitanika/ica koji/je su počinili/le kaznena djela s elementima nasilja prema drugim ljudima od onih koji/je su počinili/le

kaznena djela u kojima nema elemenata nasilja. Razina značajnosti je 0,05 i manja. S obzirom na spol ispitanika/ica pronađene su razlike u 1., 2., i 5. faktoru. S obzirom na obilježja i veličinu mjesta prebivališta pronađena je razlika u 2. faktoru. S obzirom na osuđivanost i počinjenje kaznenih djela sa ili bez elemenata nasilja prema drugim ljudima pronađene su razlike u 1., 3., 4. i 5. faktoru.

6. ZAKLJUČAK

Ovaj rad je usmjeren na istraživanje koliko je u suvremeni tretmanski pristup uvrštena tematika poštivanja ljudskih prava i uvažavanja različitosti. Odredbe o poštivanju temeljnih ljudskih prava i zabrana diskriminacije na osnovi spola, rase, vjerske i nacionalne pripadnosti te drugih karakteristika uvrštena je u mnoge svjetske i hrvatske zakonske propise. Na deklarativnoj razini ljudi ističu poštivanje različitosti kao osobnu vrijednost, ali smo često sudionici/ice situacija u kojima nerazumijevanje međusobnih različitosti i osobne predrasude dovode do sukoba i nasilja. Postoje sustavni pokazatelji kako biološka različitost može dovesti do sasvim različitih prava i pozicija u društvu pa i do represije, podčinjavanja i neuvažavanja. Međutim, neravnopravni odnosi među spolovima nisu posljedica isključivo biološke različitosti između muškaraca i žena. Ovisno o spolu, osobama se društveno i kulturno pripisuju različite uloge i funkcije. Spol je kroz povijest bio razlog i za dodjeljivanje drugačijih prava. U trenutnom društvenom uređenju, također, ne postoje situacije u kojima je spol osobe nebitan. Postoje brojne norme o interakciji s drugim ljudima ovisno o njihovom spolu. Ravnopravan odnos među spolovima pokazuje koliko je društvo usmjereno na poštivanje i osiguranje uvjeta za uvažavanje spolnih različitosti. Iako je ravnopravnost spolova društvena i zakonom propisana vrijednost, često ju ne prate promijene u svijesti ljudi. Neravnopravnost spolova uzrokuje različite oblike diskriminacije i

nasilja te je svakako tema kojom se potrebno baviti u tretmanu zatvorenika/ica.

Deklarativno uvažavanje svih oblika različitosti i slaganje s idejom ravnopravnosti spolova se potvrdilo i ovim ispitivanjem stavova, međutim, kada je deklarativna ideja vezana uz praktičnu primjenu u svakodnevnom životu (kao što je prenošenje majčinog i očevog prezimena na djecu, osuda svih oblika nasilja, prihvaćanje različitih načina života i dr.) pokazuje se raskorak između deklarirane tolerancije i spremnosti na integriranje ideje ravnopravnosti u vlastiti život. Stoga bi edukacija o ovoj tematici trebala biti temelj u tretmanskom pristupu za uspješnu resocijalizaciju i suživot s drugim ljudima.

Iste pokazatelje neravnopravnog položaja te diskriminacije i nasilja moguće je pronaći i kod nacionalnih i vjerskih različitosti.

Provedeno ispitivanje ukazuje na potrebu za edukacijom o uvažavanju svih oblika različitosti. Radionicama koje su provedene nakon ispitivanja stavova potvrdilo se da su zatvorenici/ice spremni prihvatiti ovakav oblik edukacije i međusobnog učenja te da ih se kroz radionički način rada može potaknuti na propitkivanje društveno neprihvatljivih stavova kojima se diskriminiraju određene skupine ljudi. Tijekom tretmana u kaznionicama društvo dobiva priliku utjecati na osuđenike/ice i u ovom pogledu, što je posebno značajno za njihovu uspješnu resocijalizaciju.

Tretmanska usmjerenost hrvatskih kaznionica ogleda se upravo u pristupu osuđenicima/ama usmjerenom na postizanje uspješne resocijalizacije. Ona se može postići jedino edukacijom, promicanjem i osvještavanjem ljudskih prava i temeljnih društvenih vrijednosti o ravnopravnosti i uvažavanju svih ljudi. Uvažavanje različitosti i svijest o jednakoj vrijednosti i ravnopravnosti spolova su temelj bez kojeg nije moguće očekivati da će osoba poštivati prava drugih ljudi.

7. LITERATURA

Glasser, W. (2000): Teorija izbora. Alineja, Zagreb.

Haralambos, M., Holborn, M. (2002): Sociologija. Teme i perspektive. Golden marketing, Zagreb .

<http://www.poslovniforum.hr/zakoni/obit-z01.asp>

http://www.poslovniforum.hr/zakon/zakon_o_istospolnim_zajednicama

http://www.poslovniforum.hr/zakoni/zakon_o_ravnopravnosti_spolova

<http://public.srce.hr/gpp/akti/propisi/ustav/ustavrh.htm>

Petz, B. (1992): Psihologijski rječnik. Prosvjeta, Zagreb.

Walters, G.D. (1990): Criminal lyfestyle: Patterns of Serious criminal conduct. Sage Publications, London.

IMPACT OF COVICTION, GENDER AND OTHER CHRACTERISTICS ON THE ATTITUDES ABOUT NATIONAL AND RELIGIOUS DIFFERENCES, AND RELATIONSHIP BETWEEN SEXES

Summary

The paper deals with various viewpoints on tolerance of ethnic and religious differences as well as gender relations. The results of a research on the attitudes of 114 persons regarding the problem of tolerance of ethnic differences, religious differences and gender relations are described in this paper. The research was conducted on prisoners from two Croatian prisons: Požega and Turopolje, as well as students of the University of Zagreb. After the factor analysis, we looked for differences between attitudes of the examinees concerning their sex, place of residence and their criminal records, with relation to the five factors obtained. The point of the paper is to encourage reflection on the possibilities of implementing common values and laws upholding tolerance of differences in the treatment of Croarian prisoners.

Key words: attitudes of the prisoners, religious and ethnic tolerance, gender equality.